

Faren fra luften

Luftangreb og luftværn under besættelsen

VÆRN DIT HJEM

MOD PÅ EN FRA LUFTEN

**BLIV MEDLEM AF
DANSK LUFTVÆRNSFORENING**

Indmeldelse i ROSKILDE-KREDS modtages:

Andelsbanken, TH, Roskilde 50 - Roskilde Bank, TH, Roskilde 1700 - Sundstændens Sparekasse, TH, Roskilde 636 - Roskilde Landbank, TH, Roskilde 1616 - C. Blomgaard Andersen, Gormvej 9, TH, Roskilde 617 - Roskilde Sparekasse, TH, Roskilde 8

Livsfare

Rør dem ikke

Dette er Eksempler paa særlig farlig Ammunition. Finder De Genstande, der ligner disse - eller blot Ting, der minder derom - saa lad dem ligge. Rør dem ikke, heller ikke med en Fing, kast ikke Sten paa dem, men

**giv øjeblikkelig Meddelelse til nærmeste Politi- eller
Luftværnsmyndighed.**

Brandfare

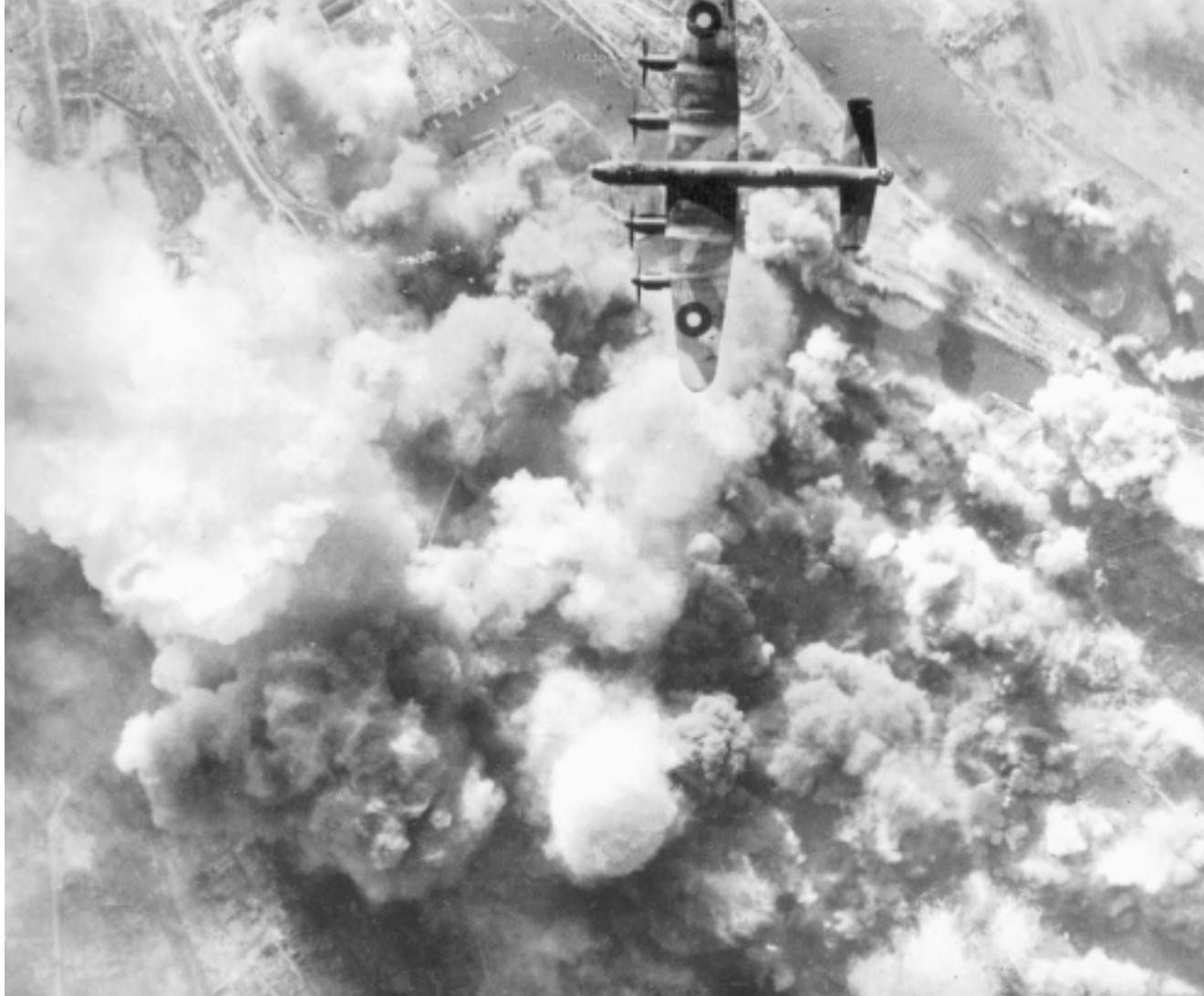

**giv øjeblikkelig Meddelelse til nærmeste Politi- eller
Luftværnsmyndighed.**

LUFTVÆRNS DAGEN

10. OKTOBER

Britisk Lancaster-bombefly under et angreb på Bremen den 21. marts 1945. I krigens sidste tid blev der nedkastet 4-5.000 tons bomber over Tyskland hvert eneste døgn.

Luftkrigen i Europa

2. verdenskrig var den første krig, hvor luftbombardementer mod civile mål kom til at spille en vigtig rolle. Op mod en million mennesker mistede livet i Europa mellem 1939 og 1945 på grund af luftangreb.

At bombe byers civilbefolkning var dengang en helt ny form for krig. Ganske vist blev der allerede under 1. verdenskrig gennemført bombardementer af byer fra flyvemaskiner og luftskibe, men bombemængderne havde været små og skaderne ubetydelige. Først med den hastige teknologiske udvikling i mellemkrigstiden, der satte flyene i stand til at transportere store bombemængder over lange afstande, blev det for alvor muligt at rette ødelæggende luftangreb mod byer langt fra krigens fronter.

Straks efter udbruddet af 2. verdenskrig i september 1939 bombede det tyske luftvåben polske byer, og i maj 1940 lagde Luftwaffe dele af den hollandske storby Rotterdam i ruiner. Men ellers var de krigsførende lande i begyndelsen tilbageholdende med at rette bombeangreb mod rent civile mål. Man var bange for, at modparten så ville gøre det samme.

Det tyske luftforsvar kunne ikke forhindre bombardementerne, men tilføjede angriberne store tab. Alene Royal Air Force mistede 55.000 mand.

Ved krigens slutning var mange tyske byer reduceret til ruiner. Billedet viser Köln, en af de hårdest ramte byer, i 1946. Natten mellem den 30. og 31. maj 1942 havde Köln været mål for det første angreb nogensinde, hvor mere end 1.000 bombefly deltog.

Det blev Tyskland, der med "Blitzen" mod London startede krigens første store bombeoffensiv. Fra september til november 1940 angreb Luftwaffe næsten hver eneste nat den britiske hovedstad. Derefter blev angrebene flyttet til andre byer. Omkring 60.000 mennesker mistede livet i Storbritannien under krigen som følge af tyske luftbombardementer.

Det britiske luftvåben Royal Air Force forsøgte i krigens første tid at rette præcisionsangreb ved højlys dag mod fabrikker og andre vigtige mål i Tyskland. Men tabene ved dagangreb viste sig at være meget store og resultaterne små. Fra midten af 1941 gik Royal Air Force i stedet over til at udføre natlige områdebombardementer af tyske byer, uden forsøg på at ramme bestemte mål. På den måde håbede man at knække den tyske befolknings moral og ødelægge landets produktionsapparat.

Frem til krigens slutning rettede Royal Air Force stadig mere voldsomme bombeangreb mod de fleste større tyske byer. Fra 1943 skete det i samarbejde med den 8. amerikanske luftflåde, som var stationeret i Storbritannien. Den allierede bombekrig mod Tyskland kulminerede med ødelæggelsen af Dresden natten til den 14. februar 1945, som kostede mindst 35.000 mennesker livet. I alt omkom op mod 700.000 tyskere som følge af de allierede bombeangreb under 2. verdenskrig.

Ofre for luftangreb i tysk by. Fra 1942 fulgte gengældelsen for de tyske bombardementer i krigens første år. "De, der har sået vind, skal høste storm", erklærede den britiske premierminister Winston Churchill.

En by i helvede

En dansker, der arbejdede i Hamborg, har beskrevet, hvordan det var at gennemleve et af de store allierede bombeangreb på byen:

Et flyverangreb opleves gennem øret. Larmen fra maskinernes motor, den hvinende fløjten fra nedstyrtende bomber og luftminer, der eksploderer i dundrende drøn, fylder tilhøreren, efterhånden som bombenedslagene nærmer sig huset, med en panikagtig skræk. Falder der en bombe i nærheden, er det som hele huset får et heftigt feberanfald. Døre klapper, vinduer klirrer, og væggene synes ikke af sten men af pap, der bølger i blæst.

Sekunderne før bomberne falder, er lidelsesfulde. Nogle søger dækning i kælderhjørner eller under dørkarmene, andre søger hvileløst det sted, deres gode engel vil hviske er sikrest. Men den gode engel er tavs. Også hun ved, at alt nu beror på et tilfælde, og at udløsningen af en bombe en brøkdel af et sekund tidligere eller senere kan betyde døden.

Nu udsletter den skingrende fløjten fra et hundrede nedstyrtende bomber enhver tanke. Hjerterne hamrer, så det sortner for øjnene, og flere kaster sig fladt ned på gulvet, til bomberne eksploderer, og hede pust som fra åbne ildovne står ind i kælderen. Kvinderne skriger, og mændene tænder med rystende hænder en cigaret. Endnu en gang har skæbnen været dem nådig.

Tankerne samler sig om dem, der kvaltes af kalkstøv, af nedstyrtende murmasser, af manglende lufttilførsler, eller stegtes til døde i et brændende hus' kælder. Den, der har set sådanne store, sortbrændte brød i menneskeform, har det ikke godt. Hvor let kan det ikke blive hans egen skæbne.

Har minutterne været lange som timer i kældrene, så er timerne korte som minutter, når man kommer op derfra. Alle må i forbindelse med slægt og venner og derefter hen og se ødelæggelserne. I nogle bydele brænder husrækker med en hvid ild, som var murene oversprøjtet med benzin, andre steder ses kun sort røg, der skjuler himlen. Folk er kravlet op på tagene og ser ud over byen, hvor der lyser ildfontæner i parker og haver. Selv gadernes asfalt brænder. Dette er inferno. Dette er en by i helvede, hvor de fordømte brænder op som fakler eller knuses af nedstyrtende murmasser.

I den vestlige del af byen er en bunker blevet hårdt ramt. Folk har i panik presset sig ud for så at blive dræbt lige udenfor. Lig ligger spredt på gaden, flere uden en trevl på kroppen. Det er lufttrykket fra eksploderende bomber, der har flået klæderne af. Ansigterne er underlige tomme i udtrykket, med munde, der vrænger et smil, og øjne, der stirrer mod himlen. Folk ser på de døde og synes at tænke: Godt, det ikke blev mig. Men inderst inde hvisker en stemme: Ja, du lever, men hvor længe?

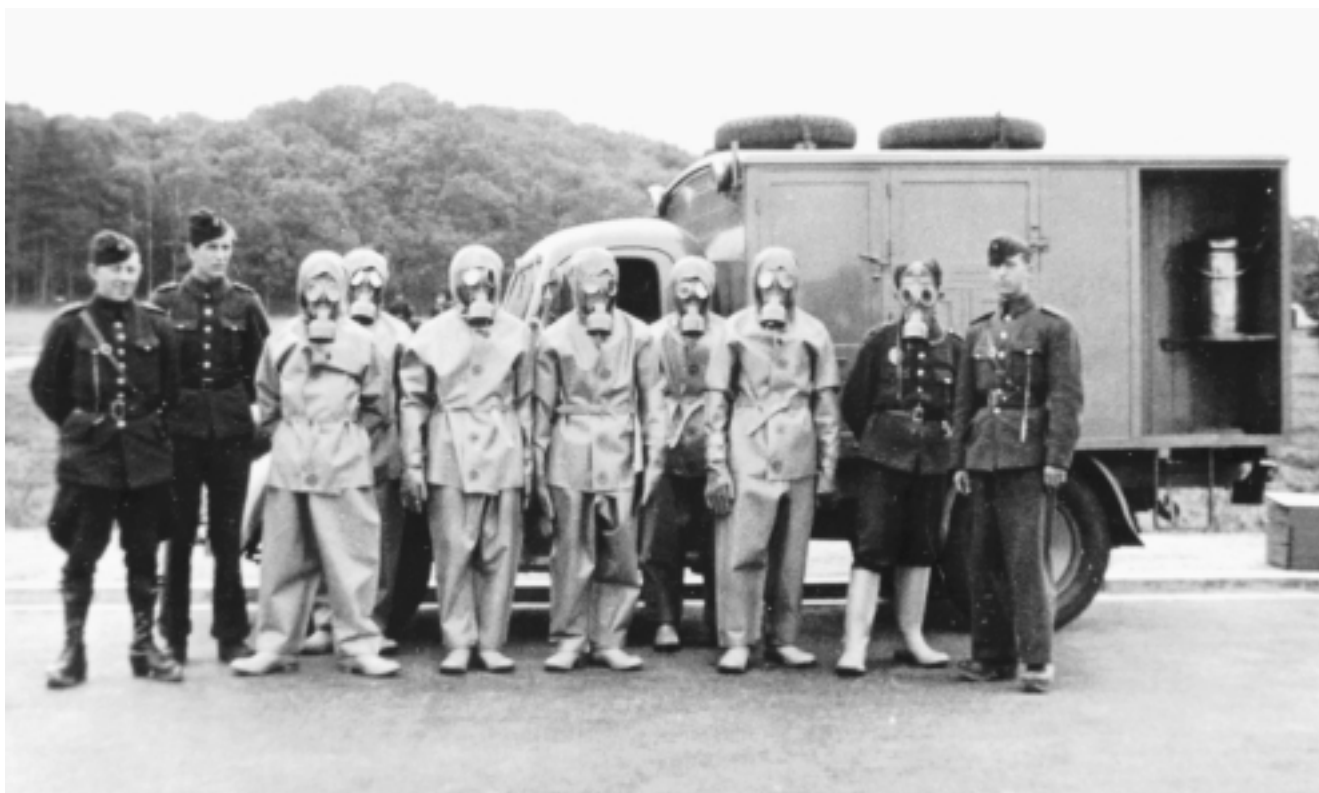
Mørklægning og luftværn

De fleste europæiske lande begyndte i løbet af 1930'erne at forberede sig på, hvordan man i tilfælde af krig kunne beskytte befolkningen mod luftangreb. I Danmark blev Statens Civile Luftværn, der fungerede som den øverste ledelse af luftbeskyttelsesarbejdet, oprettet i 1938. Luftværnet skulle alarmere befolkningen i tilfælde af luftangreb, sørge for at der blev indrettet beskyttelsesrum, organisere brandbekæmpelse og behandling af tilskadekomne samt forberede evakuering og genhusning af udbombede.

Da Danmark den 9. april 1940 blev besat af tyskerne, skete der en stærk udbygning af luftværnets arbejde. Man måtte nu regne med faren for britiske luftangreb mod tyske mål i Danmark, og allerede den 9. april om aftenen blev der efter tysk ordre gennemført mørklægning, så bombemaskinernes besætninger ikke kunne se byerne fra luften. Dagen efter indkaldtes 6.000 værnepligtige til civilbeskyttelsetjeneste for at føre kontrol med, at mørklægningen blev gennemført ordentligt.

Mørklægningen betød, at der var kulsort i de danske byer om aftenen og natten under besættelsen. Alle vinduer blev dækket til med sort papir, mørkt stof eller særlige mørklægningsgardiner, så der ikke kunne trænge lys ud. Udendørs belysning blev slukket eller skærmet af. Bil- og cykellygter blev også dækket til, så der kun var en smal spalte, som lyset kunne komme ud af. Kantsten, lygtepæle og rækværker blev malet hvide, så de var lidt lettere at få øje på, og fodgængere

I 1941 blev Civil-Beskyttelsens Udrykningskolonner oprettet. CBU-korpset lå indkvarteret på kaserner over hele landet og var organiseret i kolonner på omkring 100 mand med specialudstyr til bekæmpelse af brande og gasangreb. På billedet ses et gasrensningshold fra den midtjyske CBU-kolonne.

En politibetjent og en CB-mand har fået øje på et vindue, der ikke er mørklagt. Plakat udsendt i 1940 af Justitsministeriets Propagandaudvalg.

60 kr. i bøde

Pressens Radioavis, den 13. april 1940:

Københavns Politi meddeler, at mørklægningen er gennemført hurtigere og bedre, end man havde tænkt sig det muligt. Kun i ét tilfælde er der vist opsætsighed. En familie havde helt undladt at foretage mørklægning og sad for fuldt oplyste vinduer. Husherren fik en advarsel og lovede at mørklægge, men i aftes var lejlighedens vinduer igen fuldt oplyste. Husherren blev anholdt og idømtes på stedet en bøde på 60 kroner. Samtidig fik han at vide, at hvis han derefter ikke sørger for mørklægning af sin lejlighed, vil han blive arresteret.

60 kroner svarer til et par tusinde kroner i dag.

blev i besættelsens første tid pålagt at gå med lyst overtøj eller bære hvidt armbind. Alligevel gik folk og snublede i mørket. Det var heller ikke let at komme af bussen eller sporvognen på det rigtige sted, når man ikke kunne se, hvor man var henne!

Alle større byer var omfattet af luftværnsbestemmelserne. Det var den enkelte kommune, som i samarbejde med politiet og Statens Civile Luftværn udarbejdede planer for luftbeskyttelsen. Kernen i byernes beredskab var de offentlige institutioner, der allerede fandtes: brandvæsen, politi, sygehusvæsen, teknisk forvaltning m.v., og den lokale politichef fungerede som områdets luftværnschef. Men luftværnet omfattede også værnepligtige indenfor Civilbeskyttelsestjenesten, de såkaldte CB'ere, og hjælpemandskab fra frivillige organisationer som Dansk Luftværnsforening, Danske Kvinders Beredskab, Spejdernes Hjælpekorps, Arbejdernes Samariterforbund og Dansk Røde Kors. På større virksomheder var der et særligt fabrikluftværnspersonale, og hver etageejendom havde en eller flere husvagter, som skulle sørge for, at beboerne kom i beskyttelsesrum under luftalarmer og slukke mindre brande, hvis der var faldet bomber.

Omkring 350.000 danskere eller mere end ti procent af den voksne befolkning deltog i luftværnets arbejde.

Beskyttelsesrum og bunkers

Under besættelsen blev der opsat næsten 700 luftværnssirener til at advare befolkningen. Sirenerne var motordrevne og kunne fjernstyres fra luftværnets lokale kommandocentral.

Deltagerne i et afdansningsbal i Odense er blevet overrasket af en luftalarm og har måttet søge tilflugtsrum.

Efter den 9. april 1940 blev der overalt i landet lavet private og offentlige beskyttelsesrum.

Private beskyttelsesrum blev indrettet i kælderen under beboelsejendomme og på virksomheder, kontorer, skoler, hospitaler, teatre og andre steder, hvor der var mange mennesker samlet. Der var også nogle, som gravede deres eget beskyttelsesrum i haven.

Offentlige beskyttelsesrum var først og fremmest lavet for folk på gaden, der blev overrasket af en luftalarm. De offentlige beskyttelsesrum blev som regel også indrettet i kælderetagen under en eksisterende bygning. Hvor det ikke var muligt, lavede man i parker eller på tomme byggegrunde såkaldte dækningsgrave. Det var skyttegravslignende udgravninger afstivet med træ, og overdækket med planker og et lag jord. Det var ikke rart at skulle sidde i sådan en kold og klam jordhule under en luftalarm!

Når allierede flyvemaskiner fløj ind over Danmark, blev der blæst luftalarm. Sirenerne satte i med deres gennemtrængende signal; en stigende og faldende hyletone, der varede et minut. Så standsede trafikken, og alle mennesker skulle i løbet af tre minutter gå til et beskyttelsesrum. Derefter var det kun folk fra luftværnet og folk med særlig tilladelse fra politiet, der måtte færdes ude. I beskyttelsesrummene sad folk og ventede på, om der skete noget – ville der mon falde bomber? – indtil et nyt signal fra sirenerne lød; en høj, konstant tone, der også varede et minut. Signalet betød, at luftalarmen var forbi, og at folk måtte komme op igen.

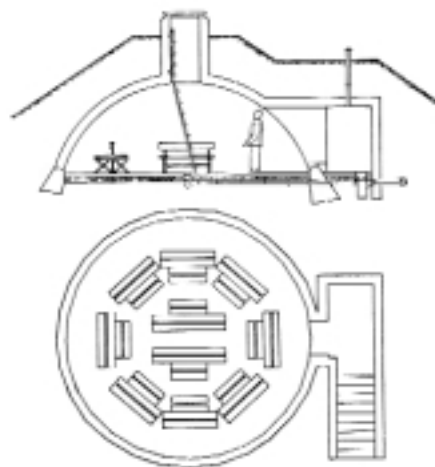
Byggeri af bunkers på Rådhuspladsen i København i 1944.

I nogle byer var der mange luftalarmer, mere end 150 i løbet af de fem år besættelsen varede. I de fleste tilfælde blev alarmerne udløst af allierede bombemaskiner, der fløj hen over Danmark, på vej til Tyskland med deres dødbringende last. Det var sjældent, at der blev smidt bomber over Danmark, og efterhånden var der mange, der ikke gad gå i beskyttelsesrum, når sirenerne lød.

Den forstærkede allierede luftkrig mod Tyskland fra midten af 1942, og ikke mindst de voldsomme bombardementer af Hamborg i juli 1943, som kostede mere end 30.000 af byens indbyggere livet, gjorde det klart for de danske luftværnsmyndigheder, at den eksisterende beskyttelse ikke var god nok. De offentlige beskyttelsesrum kunne kun rumme 8-10 procent af befolkningen i de større byer, og mange af de private beskyttelsesrum var så dårlige, at de kun ville kunne yde meget ringe beskyttelse i tilfælde af bombeangreb.

Statens civile Luftværn tog derfor fra årsskiftet 1943-44 initiativ til et omfattende byggeri af bunkers støbt i beton, som ville yde god beskyttelse mod virkningerne af luftbombardementer – hvis de da ikke blev ramt af en direkte fuldttræffer. De opførte bunkers kunne også få stor betydning for befolkningens sikkerhed i tilfælde af kampe på dansk jord mellem tyske og allierede soldater.

Målet var, at der skulle skabes offentlige beskyttelsesrum for 25 procent af befolkningen i de luftværnspligtige byer. Sammen med de private beskyttelsesrum i beboelsejendomme og på virksomheder, ville det betyde, at der var plads til, at alle danskere i byerne kunne komme i et nogenlunde ordentligt beskyttelsesrum.

Langt de fleste af de 5.751 bunkers, der blev opført i 1944-45 var af denne kuppelformede model. I rummet var der plads til 50 personer.

Der var stor mangel på byggematerialer i besættelsens sidste tid. Alligevel lykkedes det at få opført de fleste af de 5.800 planlagte bunkers. Heldigvis blev der aldrig brug for dem, for det kom ikke til kamp-handlinger på dansk jord, og Danmark blev aldrig udsat for voldsomme luftangreb som dem, der ramte andre lande.

Nedgravede bunkers på Grønttorvet i København. Tårnene var bemalet med hvid maling, så de bedre kunne ses under mørklægningen.

I alle større beboelsejendomme blev der udpeget en husvagt. Husvagten sørgede for, at mørklægningen var i orden og førte tilsyn med ejendommens tilflugtsrum og brandslukningsudstyr. Under luftalarmer skulle husvagten sikre, at beboerne kom ned i tilflugtsrummet. Selv holdt han øje med, om der faldt bomber på ejendommen. Landede der en brandbombe, skulle husvagten med primitive midler som sva-ber, skovl, sand og vand forsøge at slukke ilden.

Den første nat i Bombekældrene

Aalborg blev som den første danske by udsat for britiske bombeangreb. Den 23. april 1940 kunne Aalborg Amtstidende berette om den første nats oplevelser med at sidde i beskyttelsesrum:

Så har vi prøvet den første nat i bombekældrene. Klokken halv to hylede sirenen sine ildevarslende toner udover søsterbyerne. Søvn-drukne sprang folk ud af sengene og iførte sig det nødvendigeste tøj, inden de vaklede ned i bomberummene med børnene ved hånden eller på armen. Trapperne var kun glimtvis oplyst af lommelygters spinkle stråler. Småbørn klynkede og græd, de lidt større spurgte og spurgte i én forvirret ordstrøm – det var lidet hyggeligt og ingen vidste, hvor længe det skulle vare, mens alle frygtede, dette her skal gentage sig aften efter aften, nat efter nat.

Adskillige steder havde man efter evne gjort det så 'hyggeligt' i bombekældrene, som forholdene tillader. Man gjorde sig det 'be-kvemt' i udrangerede lænestole, på vaskehusbænke og faldefærdige divaner. Mange havde taget romaner og illustrerede blade med for at have lidt til underholdning, nogle havde fyldt lommerne med chokolade og appelsiner, andre delte cigaretter ud med rund hånd, og de mest fremsynede havde fyldt kaffe på termokanderne. I hvert fald i den første time af vor kældertilværelse blev der ikke megen ro til læsning. Snakken gik, der blev åbnet for alle sluser, og folk der i hele deres liv ikke har vekslet ti ord sammen, kom i aftes på den mest for-trolige talefod. Mange skel faldt, i sådan en kælder bliver folk hurtigt rystet sammen til én stor familie.

Efter to en halv times ophold i kældrene – man begyndte efter-hånden at småfryse og længes efter, at der skulle blive blæst af – kom endelig påny et signal fra sirenerne. Det var ved firetiden i morges. Da man stavrede op ad trapperne, kvadrede fuglene den yndigste morgensang.

Bomber over Danmark

Under 2. verdenskrig blev der kastet 3.269 sprængbomber og 22.298 brandbomber over Danmark fra allierede fly. Mere end 25.000 bomber lyder umiddelbart af meget, men sammenlignet med, hvad der ramte andre lande, er det et ret beskedent tal. Den samlede bombe-mængde på 1.000 til 1.500 tons svarer til et sted mellem en tredjedel og en femtedel af, hvad der i krigens sidste tid blev nedkastet over Tyskland på et enkelt døgn.

Når der var få allierede luftangreb, skyldtes dels, at Danmark kun rummede få vigtige mål, dels at de allierede var tilbageholdende med at rette voldsomme bombardementer mod et besat og venligtsindet land som Danmark.

De fleste bomber faldt i forbindelse med allierede maskiners overflyvning af Danmark på vej til mål i Tyskland. Nogle gange skete det på grund af fejlnavigation. Det var ikke ualmindeligt, at bombefly i dårligt vejr med lav sigtbarhed havnede mange hundrede kilometer fra deres mål, så flybesætninger, der troede de var over Nordtyskland, i stedet befandt sig over Jylland, når de udløste bomberne. Andre gange var der tale om nødkastninger fra fly, der havde maskinskade eller var blevet ramt af tyske kanoner, og derfor var nødt til at lette sig for bombelasten, inden turen gik tilbage til Storbritannien.

I et mindre antal tilfælde blev Danmark mål for såkaldte sidste udvejs angreb. Det vil sige, at allierede bombefly, der ikke havde kunnet finde deres mål i Tyskland, på tilbagevejen i stedet for angreb fabrikker, havne, jernbanelinjer eller tyske militæranlæg i Danmark.

Et sådant angreb fandt sted den 27. august 1944, hvor 61 amerikanske B17 bombefly angreb flyvepladsen ved Esbjerg og militære anlæg på Fanø. Eskorten på 63 jagerfly strejfedes i mellemtiden rundt i det vestjyske område og beskød tilfældige mål, ikke mindst tog- og vejtrafikken. 15 danskere blev dræbt og 14 såret, de fleste togpassagerer. DSB døbte begivenheden "den blodige søndag". En endnu blodigere søndag fulgte den 7. januar 1945, hvor amerikanske jagerfly angreb tog flere steder i Sønderjylland og på Fyn, 30 mennesker blev dræbt og 48 såredes.

En kvinde blev dræbt, da en britisk bombemaskine på vej mod Tyskland kom ud af kurs og i stedet kastede sine bomber over Esbjerg. Det skete den 4. september 1939, dagen efter at Storbritannien var gået ind i krigen. Den danske kvinde blev det første civile offer for luftangreb i Vesteuropa under 2. verdenskrig.

DSBs vejledning til togpassagerer den 8. januar 1945

I anledning af den stedfundne beskydning fra luften af persontog skal man efter samråd med Statsbanernes Luftværnsinspektør meddele, at når angreb af denne art finder sted, sker det så overraskende, at den eneste mulighed for at mindske faren er at kaste sig ned på gulvet eller på langs ad sæderne, eller, hvis det ikke er muligt, at bøje overkroppen ned i vandret stilling. Også ved den sidste foranstaltning formindskes risikoen betydeligt, idet beskydningen næsten altid sker skråt fra ringe højde. Det er dette, der i de ophængte plakater er udtrykt ved opfordringen til at søge dækning under vindueshøjde.

Bomber nedkastet over Danmark 1940-1945

	spræng-bomber	brand-bomber
1940	457	265
1941	967	2.463
1942	722	6.381
1943	223	4.431
1944	533	8.605
1945	367	153
I alt	3.269	22.298

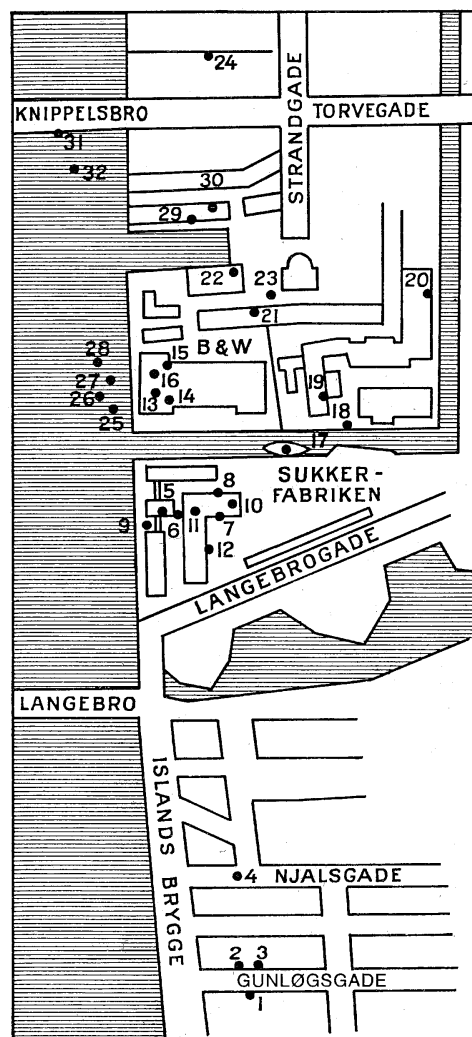
Ved siden af de mere eller mindre tilfældige nedkastninger fandt der dog også planlagte luftangreb sted. Første gang var i foråret og sommeren 1940, hvor Royal Air Force rettede en serie angreb mod flyvepladsen ved Aalborg, som havde stor betydning for det tyske felttog i Norge, og mod tyske skibe i Aalborg havn. Angrebene var uden større virkning, men kostede briterne alvorlige tab og anrettede en del skader i Aalborg.

Det vigtigste luftangreb mod en dansk fabrik fandt sted den 27. januar 1943 og ramte Danmarks største virksomhed, Burmeister & Wain i København. Otte britiske bombefly angreb B&W's dieselmotorfabrik på Christianshavn, hvor de kastede 32 sprængbomber, der forårsagede betydelige skader. Bomberne faldt ikke bare på selve fabrikken men også i de omkringliggende beboelseskvarterer. Otte mennesker blev dræbt, 68 blev såret og mere end 2.000 beboere på Islands Brygge måtte forlade deres hjem, mens bomber, der ikke var eksploderet, blev demonteret.

Kaptajnløjtnant Birkhede fra den danske hær sprængningskommando undersøger en ueksploderet bombe i en lejlighed på Islands Brygge. Bomben blev firet ud af vinduet og sprængt i Københavns havn.

Kortet viser de 32 bombenedslag. Hver maskine kastede fire bomber, tallene markerer rækkefølgen af nedslag. Den første maskine udløste sine bomber to sekunder for tidligt (1-4), og de faldt derfor i tæt beboet område.

Ved angrebet på B&W's dieselmotorfabrik på Christianshavn den 27. januar 1943 blev to fabrikker, som lå ved siden af B&W, en sukkerfabrik og en lommestøklædefabrik, også ramt. Her er det lommestøklædefabrikken, der brænder.

I London betragtede man B&W som det vigtigste danske industri-mål, men man mente ikke, at den krigsøkonomiske betydning alene kunne retfærdiggøre et angreb. Når B&W alligevel blev angrebet, var det fordi, man ønskede at styrke den danske befolknings moral og kampvilje. Man har tidligere ment, at angrebet blev gennemført for at vise befolkningen, at britiske luftangreb mod fabrikker, der arbejdede for tyskerne, kostede flere civile ofre end modstandsbevægelsens sabotage, så man derigennem kunne øge befolkningens sympati for sabota-gen. Men det er ikke rigtigt.

Himlen farvedes rød

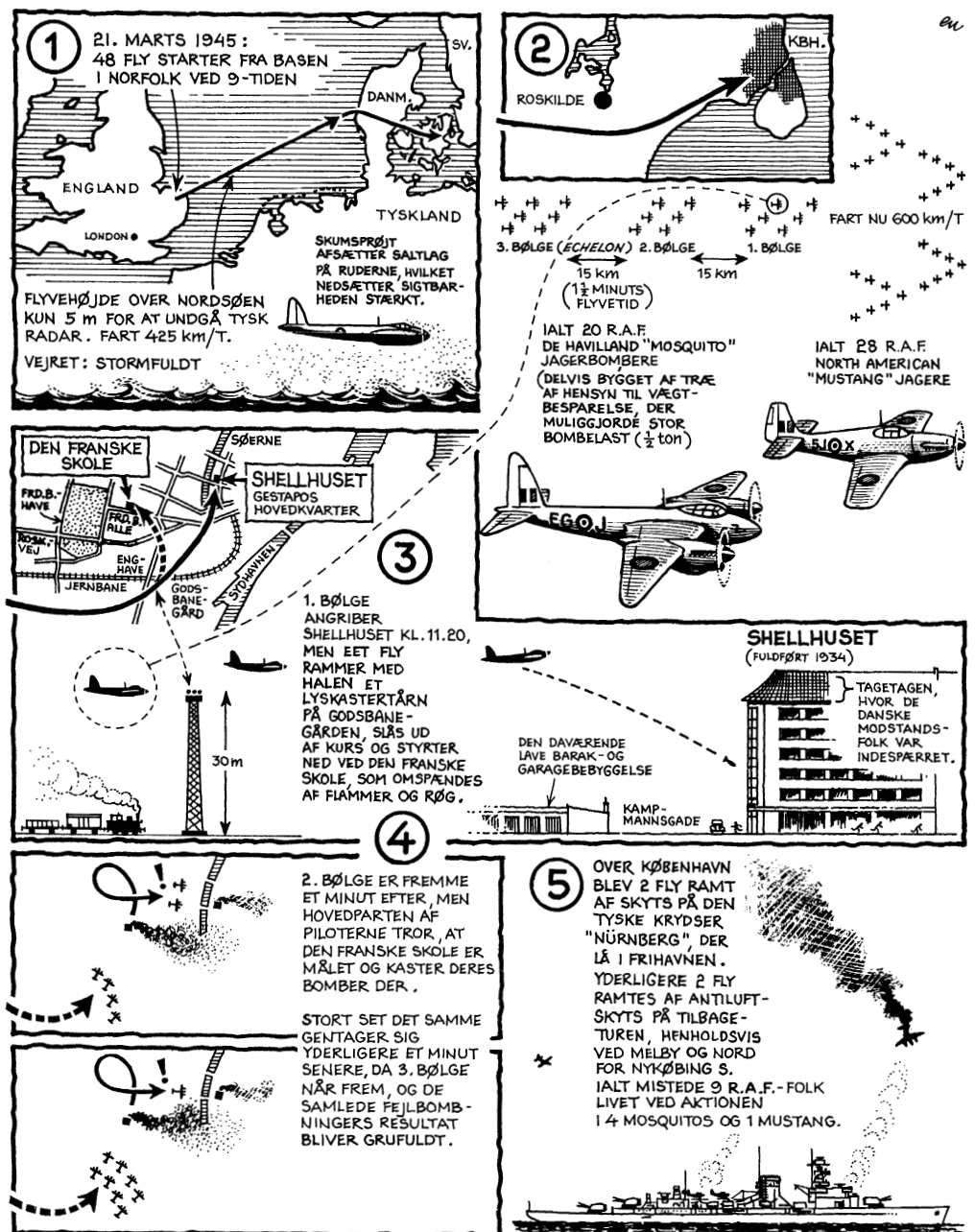
Journalist ved Nationaltidende, Børge Outze, iagttog angrebet på B&W fra Knippelsbro:

Jeg stod ved den granitmur, der pryder trappen fra brorampen ned langs Privatbankens gavl. Herfra kan man se himlen over hele Amager. Jeg så af vane først ud mod Ørstedsværket. I samme nu fik jeg øje på fly over Islands Brygge. Jeg fulgte flyene, mens bomberne faldt, indtil det for mig så ud, som suste de lige imod mig. Da trak jeg mig så hastigt tilbage langs Privatbankens facade, at jeg ikke så de sidste bomber falde. De ramte bygninger i Knippelsbrogade, tomten på den anden side Torvegade og en bropille, som blev beskadiget. Men på det tidspunkt havde jeg så travlt med at se på flyene, der forsvandt i et stort sving ind over byen, mens det tyske antiluftskyts hamrede løs fra Dagmarhus og fra havnen, at det slet ikke gik op for mig, at Knippelsbro var ramt. Jeg styrtede tilbage til bladet for at afgive en første melding og få en fotograf med. Imens farvedes himlen rød.

Angrebet på Gestapos hovedkvarter på
Århus Universitet den 31. oktober 1944.

Skematisk fremstilling af angrebet på
Gestapos hovedkvarter på Shellhuset i
København den 21.marts 1945, det luft-
angreb under besættelsen der kostede flest
menneskeliv.

Af en helt særlig art var præcisionsbombardementerne ved højlys dag mod Gestapos hovedkvarterer på Århus Universitet, 31. oktober 1944, Shellhuset i København, 21. marts 1945 og Husmandsskolen i Odense, 17. april 1945. Disse angreb fandt sted efter opfordring fra den danske modstandsbevægelse og havde til formål at ødelægge det materiale, som det tyske politi havde samlet om modstandsgrupperne. Især de to første luftangreb ramte tyskerne hårdt, men prisen var høj. Under indflyvningen over København i forbindelse med angrebet på Shellhuset ramte en maskine en høj lysmast og styrtede ned ved den franske skole på Frederiksberg. Nogle af de efterfølgende maskiner havde mistet orienteringen og kastede deres bomber, hvor de så røgen slå op. De fleste elever og lærere var endnu ikke nået ned i skolens beskyttelsesrum, da to sprængbomber ramte bygningen og fik den til at styrte sammen. I alt blev 93 børn og 16 voksne dræbt ved skolen, 35 voksne omkom andre steder i byen. Det var besættelsesårenes største krigskatastrofe. Omtrent halvdelen af de danske civile, der døde som følge af luftangreb under 2. verdenskrig, mistede livet ved denne lejlighed.

Danske ofre for luftangreb 1940-1945

	døde	sårede
1940	8	10
1941	5	24
1942	15	68
1943	9	85
1944	72	159
1945	198	442
I alt	307	788

Tilskadekomne bæres væk efter bombningen af den franske skole.

Efter befrielsen, den 7. maj 1945, blev Rønne og Nexø uden varsel udsat for voldsomme russiske luftangreb. 10 danskere blev dræbt og 35 såret, og der blev nedkastet flyveblade på russisk med opfordring til den tyske kommandant på Bornholm om at overgive sig. Det nægtede han, da han havde ordre til kun at overgive sig til briterne. Den 8. maj blev Rønne og Nexø derfor udsat for nye luftangreb. Men nu

Ruiner i Rønne. Næsten 400 ejendomme blev totalt ødelagt, og flere tusinde beskadiget.

var begge byer evakueret, så denne gang skete der udelukkende materielle skader. Af Rønnes godt 3.400 ejendomme var kun 300-400 uskadte efter de russiske bombardementer. 3.000 mennesker var blevet husvilde. I Nexø var skaderne lige så omfattende. Den 9. maj gik russiske styrker i land uden at møde modstand, og hermed sluttede krigen også for bornholmerne.

Rønne bombes

En mand, der om morgenen den 8. maj fra en kælder oplevede det 55 minutter lange angreb på Rønne, fortæller:

De brugte både bomber og maskinkanoner skånselsløst, her var ikke tale om at bombardere bestemte mål. Larmen og rystelserne var enerverende, bølge efter bølge kastede bomber over den dejlige gamle by. Den eneste trøst var, at alle beboerne var ude af byen. Måske kun en gammel kone var tilbage; hun havde inden bombardementet udtalt, at hun havde talt med sin Gud om sagen og var bestemt på at blive i sin rede.

Natten mellem den 8. og 9. maj gik den samme mand gennem de hårdest ramte dele af Rønne:

Sammenstyrtede huse, brændende huse overalt, gaderne ufremkommelige af murbrokker, bjælker, glasskår og ledninger, bombekrater ved bombekrater, gade efter gade, mange steder strømmede vandet op fra brolægningen fra de knuste vandledninger. Billedet på det fuldkomne vanvid.

Det danske luftværnsberedskab blev aldrig rigtigt sat på prøve. Men beredskabet var en slags forsikring for det tilfælde, at det værst tænkelige skulle ske. Hvis det en dag pludselig blev alvor, og bomberne be-

gyndte at regne ned fra himlen, ville de mange beskyttelsesrum og bunkers have reddet tusindvis af menneskeliv.

Og det kunne sagtens være blevet alvor. Den 2. april 1945 blev en gigantisk amerikansk luftflåde bestående af 708 svære firemotorers bombefly sammen med en jagereskorte på 618 fly sendt af sted fra baser i England for at bombe de vigtigste tyske luftbaser i Danmark: Aalborg, Grove, Vandel, Skrydstrup, Værløse og Kastrup. Da de mange fly nærmede sig Jylland, blev operationen imidlertid aflyst på grund af dårligt vejr over målområderne, og maskinerne måtte vende om. Var angrebet blevet gennemført havde det kostet store tab – også blandt den danske civilbefolkning i områderne omkring de tyske flyvepladser. Kun et tilfælde forhindrede det største planlagte luftangreb mod mål i Danmark i at blive gennemført.

Læs mere på nettet

Både modstandsbevægelsen og tyskerne søgte aktivt at påvirke befolkningens holdning til begivenhederne den 21. marts 1945. Sammenlign synspunkter, argumenter og andre virkemidler, som præger de illegale blade og den tyske særavis.

Tryksagerne er anbragt som pdf-filer på Nationalmuseets hjemmeside, og kan derfor downloades og printes med det oprindelige layout og udseende:

www.natmus.dk/sw1627.asp

Luftværnsspillet spilles med Ludo-brikker og en almindelig Terning. I dette Spil kan deltagere 2-3 eller 4 Spillere. Hver Spiller faar sin Farve Brikker og faar 4 Brikker. Brikkerne anbringes i de runde Felter af samme Farve som Brikkerne.

Spillerne kaster nu alle Terningen paa een Gang, og den, der faar det højeste Antal »Øjne«, begynder Spillet; hvis 2 eller flere har lige høje Kast, og ingen andre har højere, maa de kaste om igen. Den Spiller, der fik det højeste Antal »Øjne«, kaster nu Terningen, og faar han en »Seks«, maa han flytte en af sine Brikker ud paa det Felt, der er mærket Start, og som har hans Farve, men faar han ingen »Seks«, maa han lade Terningen gaa videre til næste Spiller. »Seks« giver tillige Ret til et Ekstra-Kast baade her og senere i Spillet.

Bliver Ekstra-Kastet f. Eks. en »5er«, flytter Spilleren sin Brik 5 Felter frem, i den Retning, Pilen viser, idet der tælles een paa det første Felt efter Startfeltet. Derefter giver han Terningen videre til den Spiller, der sidder til venstre for ham, og saaledes fortsættes der, til Spillet er Slut.

Bliver Ekstra-Kastet derimod ogsaa en »Seks«, kan Spilleren selv vælge, om han vil flytte en ny Brik ud paa Startfeltet eller om han vil flytte den første Brik 6 Felter frem. Ogsaa senere i Spillet, maa den, der kaster en »Seks«, selv vælge, om han vil flytte en af de Brikker, der er paa Vej, eller om han vil flytte en ny Brik ud.

Kommer en Spiller, f. Eks. rød, med sin Brik til et Felt, hvor der i Forvejen staar en Brik af en anden Farve, f. Eks. grøn, bliver den grønne ramt og maa flyttes tilbage til de runde Felter i sin Farve og begynde forfra. Dette gælder ogsaa, selvom der staar flere grønne Brikker paa Feltet, i saa Fald maa alle de grønne flytte tilbage til de runde Felter og den røde indtager deres Plads.

Paa Spilleplanen er der i Billeder vist, hvad man skal huske og hvad man maa eller ikke maa under Luftalarm og Mørklægning, og nedenfor er der givet nærmere Forklaring til de enkelte Billeder. De Felter, der er forsynet med Billeder, har særlig Betydning i Spillet og er mærket med en grøn Ramme, naar Billedet viser den rigtige Opførsel, og med en rød Ramme, naar Billedet viser forkert Opførsel.

Kommer man paa et af Felterne med rød Ramme, har man forbrudt sig og maa rykke tilbage til nærmeste Felt med rød Ramme. Kommer man paa et af Felterne med grøn Ramme, maa man derimod rykke frem til nærmeste Felt med grøn Ramme. Disse Felter, der viser, at man har opført sig rigtigt under Alarmen, har yderligere den Betydning, at man ikke her kan rammes og tvinges til at begynde forfra. Paa Felterne med den grønne Ramme kan der altsaa samtidig staa flere Brikker af forskellige Farver.

Naar en Spiller har været hele Planen rundt med sin Brik og kommer til Felterne, der har hans Farve, følger han disse ned til Beskyttelsesrummet.

Er en Spiller kommet saa langt, at han f. Eks. kun mangler en »3er« for at komme ind paa Bænken i Beskyttelsesrummet og

han saa kaster en »5er« og ikke har andre Brikker at flytte, saa skal han tælle 1-2-3, saa er han paa Bænken, og videre 4, saa er han paa Feltet med Billedet, og 5, saa er han atter udenfor Beskyttelsesrummet, men at løbe ind og ud af Beskyttelsesrummet er ikke tilladt, uden at man har faaet Lov af Husvagten, og derfor maa Spilleren nu have Husvagtens Tilladelse, inden han atter maa komme ind, hvilket vil sige, at Spilleren bliver sprunget over næste Gang, det er hans Tur til at kaste. Yderligere skal Spilleren, før han nu maa flytte denne Brik, kaste nøjagtig det Antal Øjne, der skal til for at komme ind paa Bænken.

Havde han imidlertid i Stedet for »5eren« kastet en »2er« eller en »4er«, var det gaaet værre endnu, for saa var han havnet paa Feltet med Billedet, og de 4 Billeder inde i Beskyttelsesrummet betyde Udvisning fra Beskyttelsesrummet, og han havde maattet flytte sin Brik tilbage til de runde Felter og havde maattet begynde forfra med Brikken.

Spilleren skal altid flytte en af sine Brikker, som Terningen angiver, og kan han ramme en Modstander med sin Brik, skal han flytte med denne, medmindre Kastet kan benyttes til at føre een af Brikkerne ind paa Bænken; i saa Fald maa han selv vælge.

Den, der først faar sine 4 Brikker ind paa Bænken, har vundet Spillet.

Forklaring til Billederne

1) *Gasapparat med Kaffekande, der koger over.*

Inden man forlader Lejligheden, skal man slukke for brændende Gas.

2) *Mand ved Lysmaaler.*

Inden man forlader Lejligheden, skal man afbryde det elektriske Lys ved Maaleren.

3) *Taske med Dukke, Kiks og Flaske.*

Det, man vil have med i Beskyttelsesrummet, maa staa parat, og man bør særlig huske paa Drikkevand.

4) *Husvagt.*

Husvagten kalder paa alle Beboere, og man skal rette sig efter hans Anvisninger.

5) *Ældre Folk i Entré.*

Det er tilladt at forblive i Lejligheden under Luftalarm, men gør man det, bør man tage Ophold i det sikreste Rum i Lejligheden, f. Eks. Entréen.

6) *Telefon.*

Under Luftalarm og i den første Time efter Afbøsningen maa Telefonen ikke benyttes, medmindre det er for at tilkalde Læge el. lign.

7) *Gul Pære.*

Man maa ikke tænde Lys i Lejligheden uden at have mørkelagt.

8) *Person hænger ud af Vinduet.*

Under Luftalarm er det livsfarligt at opholde sig ved Vinduerne.

9) *C.B.*

C.B.-Betjentene anviser En det nærmeste offentlige Beskyttelsesrum, og man skal absolut rette sig efter deres Anvisning.

10) *Cykle ved Kantstenen.*

Cykler maa ikke henstilles, saa de er til Gene for Trafikken, men skal anbringes inde i Gaarden.

11) *Armbind.*

Naar man færdes paa Gaden efter Mørklægningstid, skal man være iført lyst Tøj eller have et hvidt Bind om Armen (10 cm bredt) eller om Hatten (5 cm bredt).

12) *To der snakker.*

Man skal ikke lytte efter og slet ikke fortælle Rygter.

13) *Sirene.*

Naar Sirenen lyder, skal man straks søge Dækning.

14) *Mand der ligger med Blyant i Munden.*

Befinder man sig paa aaben Mark under Luftangreb, bør man lægge sig ned og tage en Blyant el. lign. i Munden.

15) *Mand der lyser opad med Lommelygte.*

Bruger man Lommelygte, maa man sørge for, at Lyset ikke kan ses fra Luften.

16) *Vindue hvor Lys skinner ud.*

Man maa sørge for at have mørkelagt saadan, at der intet Lys kan skinne ud.

17) *Hund.*

Husdyr maa ikke tages med i Beskyttelsesrummet.

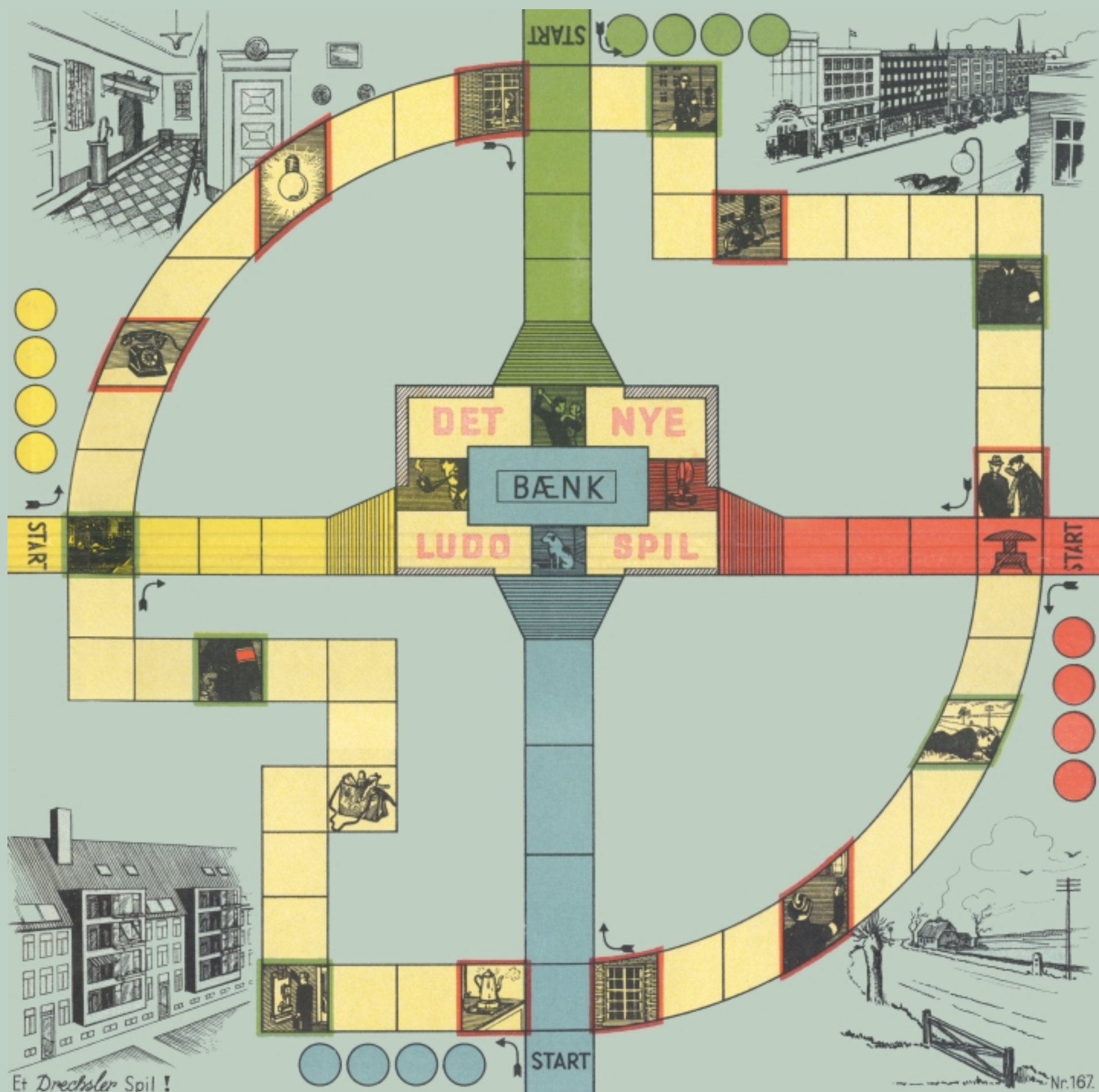
18) *Pibe.*

Der maa ikke ryges i Beskyttelsesrummet.

19) *Dansende Par & 20) Petroleums-lampe.*

Man maa sørge for, at der stadig er tilstrækkelig Luft i Beskyttelsesrummet, og derfor maa man undgaa overflødige Bevægelser og Brug af aabent Lys, da begge Dele tærer stærkt paa Luftens Ilt.

Mange midler blev taget i brug for at oplyse befolkningen om, hvordan man skulle opføre sig under luftalarmer: pjecer, plakater, radioudsendelser, biograffilm – og spil.

Luftværnsspillet spilles med fire ludobrikker og en terning. Den, der først får sine brikker ind på bænken i beskyttelsesrummet, har vundet.

Spillepladen og reglerne er optrykt på inder-siden af omslaget. Prøv at spille det!

Udenfor Frihedsmuseet ligger der en bunker fra 1944 med to kuppelformede rum. Her er det muligt at opleve, hvordan et tilflugtsrum så ud i krigens sidste tid og fornemme atmosfæren. Der er også indrettet en udstilling om luftværnet under besættelsen.

Information og bestilling af undervisningsbesøg:

Frihedsmuseet
Churchillparken
1263 København K
Tlf. 33 13 77 14
Tirsdag-fredag kl. 10-12 og 13-15
frihedsmuseet@natmus.dk

www.natmus.dk

Tekst: Bjørn Schreiber Pedersen
Redaktion: Karl-Johann Hemmersam, Henrik Lundbak
Layout: Hans Peter Boisen / Skoletjenesten
Illustrationer: Frihedsmuseets fotoarkiv

Tegningen på side 12 er gengivet med tilladelse fra Politikens Forlag
Copyright til luftværnsspillet er eftersøgt uden resultat

Forsiden: Medlemmer af fabrikluftværnet hos FDB
Indersiden af omslaget: Fire luftværnsplakater:
Værn dit Hjem mod Faren fra Luften (Dansk Luftværnsforening, u.å.), Livsfare (Justitsministeriets Propagandaudvalg, 1943), Brandfare (Justitsministeriets Propagandaudvalg, 1943), Luftværnsdagen (Dansk Luftværnsforening og Danske Kvinders Beredskab, 1941)

Tryk: Kailow Graphic

© Frihedsmuseet, Nationalmuseet og Skoletjenesten 2003

NATIONALMUSEET

